

Yard. Doç. Dr. Meral Oralış
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı

Öykü Mevsimi: Yüksel Pazarkaya'nın Mevsim Öyküleri

ABSTRACT

Story-Season: Seasonal Stories of Yüksel Pazarkaya

In this study, the books *Güz Öyküleri*, *Kış Öyküleri* and *Bahar Öyküleri* of Yüksel Pazarkaya will be investigated. In the books has each day a different story. The author's experiences, moments, memories of Turkey, Germany and America, where he has lived in different times, are told in the texts. In this research the author's individual and collective identity are examined from different cultures. In this context is discussed on the border crossing between cultures.

*Artık bir yurdu kalmamış kişi için
yaşanacak bir yer olur yazı...*

Theodor W. Adorno

(...) geçmişi bize anlatan bir günce tutanakçısının (vak'a nüvis) bu işi yaparken uyduğu hakikat şudur: bir kez olmuş olan bir şey, tarih için yitik bir şey sayılmaz artık. Ama hiç kuşku yok, yalnız ve yalnız, yoksunlaştırmanın kefarecini elde edebilmiş bir insanlık geçmişinin hakettirdiklerine sahiplenebilir, kavuşabilir - yani, ancak ve ancak, kefaretime kavuşabilmiş bir insanlık içindir her anı zikre değer bir geçmişe sahip olmuş olabilmek. Ancak böylesi bir insanlık içindir yaşanmış olan her anın gelecek güne eriştirici bir alıntı (iktibas) olabilmek olanağı" (Benjamin, 1982: 168).

der Benjamin *Tarih Felsefesi Üzerine Tezler* yazısında. Acılar, hüznler, kayıplar ve özlemlerle bedeli ödenmiş bir geçmişin, ancak bize ait olabileceğinden söz ederken Benjamin, geleceğin de böylesi bedeli ödenmiş anların, anıların dahası ömürlerin varlığı üzerine kurulabileceğine işaret eder. Anlatmak, yazmak ise böylesi hak edilmiş bir hayatın geleceğe taşınmasında, hatırlama tekniğiyle girişilen bir bellek çalışmasından başka bir şey değildir kimi yazarlar için. Yazıyı, öykülemeyi, Assmann'm kavramlarını ödünç alarak söyleyecek olursak, "bellek sanatı" ve "hatırlama kültürü" (Assmann, 2001)

içinde konumlandırılan Yüksel Pazarkaya da, görgü tanığı olduğu bir dönemi, belleğindeki imgelerin izini sürerek, bir vak'a nüvisle duygudaşlık kurarak **Güz Öyküleri, Kış Öyküleri ve Bahar Öyküleri** diye art arda yayınlanan mevsim öykülerinde kaleme alır. Takvim yapraklarındaki her güne bir öykünün ayrıldığı bu ilk üç kitap¹, bireysel tarihin takvimini yazınsal düzlemde yeniden kurar. Günümüzden geriye giderek toplumların süreç içinde aynı takvimi kullanışlarına baktığımızda, zamansal ölçütlere dayalı ortak sembollerde karar kıldıklarını ve takvim aracılığıyla zamanı kontrol altında tutmayı hedeflediklerini görürüz. Bu yanı sıra takvim, toplulukların ortak tarihlere ve söylemlere dayalı kültürel belleklerini inşa etmenlerinde en önemli etkenlerden biri haline gelmiş. Başka deyişle zaman, kültürel kimliğin kurgulanmasında başrolü almış. Ortak kullanımdaki takvimler toplumsal kimliğin inşasını hazırlarken, kişinin kendini, özgünlüğünü tanımlamasını sağlayan bireysel kimliğin takvimi hangisidir, sorusu da günümüze değin birçok sanatçı ve biliminsanın gündeminde canlı kalmakta. Yüksel Pazarkaya da bu soruya, bir yandan belleğinde sakladığı anlara, anılara, imgelere başvururken öte yandan içinde yaşadığı birbirinden farklı toplumsal çevrelerde, gelişen kolektif kimliğini de sorgulayarak, kendi zamanını yazıda yeniden kurarak mevsim öykülerinde yanıt arar. Kitaplarda, öyküleme zamanı olarak yıl(lar)ı açıkça belirtilmeyen (okurca, dilendiğinde kitabın yayım tarihi öykülemenin yılıyla eşdeğer görülebilir), salt mevsimlerine işaret edilen takvimde aylar ve günler görünür salt. Hayattan alınan zaman dilimleri, öykü dilimleriyle yeniden anlam bulur. Her bir öykünün başında rastlanan takvim yapraklarındaki günler sayfaların, öykülerin ilerlemesiyle ilerler; zamanın akışı, onun öykülenişiyle doğrudan bağlantılıdır. Bir başka deyişle zaman öykülenerek varlık kazanır. Her güne bir öykü, her güne birçok anlam...

Pazarkaya'nın mevsim öykülerinde bugüne değin şair, yazar, çevirmen, biliminsanı gibi farklı kimlikleri, metinsel düzeyde sınırların kaldırılmasıyla birbiri içinde erir. Farklı ülkelerde yaşamış yazarın metinlerinde öykülediği mekân ve zaman genelde sabit ve kesin olarak betimlenmemesinde, öykülemenin dilindeki şiirsel ritimde, öykü, şiir gibi türleri kaynaştırarak yeni deneysel bir metin biçiminin denenmesinde, benzer biçimde sınırların erimekte olduğunu metinsel düzlemde görmek olasıdır. Metinlerin bir başka ortak noktasıysa ele alınan ve öykülenen konularıdır: Savaşlar, tüketim toplumunun sorunları, insan ilişkilerindeki yozluk, küresel ısınma, sürgünlük, kölelik gibi

¹ Yakında **Yaz Öyküleri**'nin de yayınlanmasıyla bu dizinin bir dördüncü olacağı basında duyurulmaktadır.

Batı toplumlarının tarih kurgusunda eksik olmayan kamusal alanda yaşanan sorunların yanı sıra bireyin kendi özel alanında duyumsadığı yalnızlıklar, çelişkiler, dostluklar, sevdalar, ayrılıklar, kavuşmalar, özlemler, sıra, edebiyat, hayaller de tüm topografik sınırları aşarak yazıya yansır. Ele alınan izlekler tek bir kitabın sınırları içinde kalmaz, anlamları birbirine eklenerek üçlemenin her bir kitabında biraz daha ayrıntılı bir betimlemeyle okur karşısında biraz daha zenginleşerek netlik kazanırlar.

Kitaplar takvimin her gününe bir anlatımın not edilmesiyle öncelikli olarak yazınsal tür olarak güncelyi çağırıştırır. Augustinus'un 400 yılında yazdığı, ancak 15. yüzyılda yayımlanan, kendi yaşamöyküsünü ve dini görüşlerini not düştüğü **Confessiones** adlı yapıtımdan günümüze uzanan serüveninde günce yazarı, kendine ilişkin bir imge sunar. Yaşadığı dönemin sosyo kültürel yapısına sadık kalarak, deneyimlediği hayatı içerik ve biçim açısından metne aktarır, daha doğru bir deyişle dış gerçekten aldığı verileri dilsel olarak yazıya çevirir. Yazındışı olan yazınsal olana dönüşür. Bu yönleriyle güncelye benzer bir yanı vardır mevsim öykülerinin. Ancak güncelerin nesnel verilere dayanması, belgeselvari anlatım biçimiye dış gerçekliği doğrudan alıntılayışı, günce yazarının dış gerçekliği betimlemek yerine okurunu bu gerçekliğin tanığına dönüştüren tavrı ve anlatıcısının genelde yazarıyla aynı konumdan öykülediği günceler düşünüldüğünde, mevsim öykülerinin günce türünden oldukça farklı denemeler olduğunu ayımsamak olası. Her bir kitap günceden çok Hebel'in yazın dünyasına kazandırdığı takvim öyküleriyle benzeşir; 17 ve 18. yüzyıllarda halkın bilgilendirilmesi amacıyla çeşitli konularda kısa önerilerin, bilgilerin ve mevsimlere ilişkin açıklamaların bulunduğu halk takvimlerine dayanır takvim öyküleri. 19. yüzyılda Johann Peter Hebel'in yeniden ele aldığı bu öyküler, yalın biçimsel yapısını korumakla birlikte dilsel düzeyine yazarın kattığı sanatsal boyutla kendine özgü bir yazınsal türe dönüşür. Hebel edebiyat tarihi içinde önemli bir yer alacak olan takvim öykülerini **Schatzkästlein des Rheinischen Hausfreundes** adı altında yayınladı. Anekdot, fıkra, parabol ve küçük öykücüklerin harmanlanmasıyla oluşan takvim öyküleri, "halkın ruhu"na hitap eden, ilginç onuları işleyen, kolay anlaşılabilir, anlatı zamanı açısından kronolojik bir gelişim gösteren, en önemlisi de ders veren (Marx, 1985: 84-86) metinlerdi. Ancak günümüze değin J. Gotthelf, B. Auerbach, O.M. Graf ve B. Brecht gibi farklı yazarlar tarafından kaleme alınıp çeşitli biçimsel denemelerle evrilerken yazınsal bir tür olarak yazın geleneğindeki yerini aldı. Pazarkaya'ya da yazın tarihinde yerini edinmiş bu türsel özelliklerin kaynağı olur. Aslına bakılırsa bu öyküler, Basel'de doğan ve Rheinischer Hausfreund adlı takvim

öykülerini kaleme alan Hebel'le, yine Ren Nehri'ne kıyısı olan bir başka kentte, Köln'de yaşamayı yeğlemiş Pazarkaya'nın, takvimlerin 21. yüzyılı gösterdiği bir zaman diliminden, metinlerarası kurduğu bir bağ, giriştiği bir söyleşidir.

Duyguların, düşüncelerin ve izlenimlerin yazıda yeniden yaşam bulduğu kitaplar, antik çağdan günümüze sembolik olarak da olsa mevsimleri kendilerine konu eden birçok sanat yapıtıyla da bağlantılanabilir. Sözelimi Goethe'nin *Vier Jahreszeiten* (Dört Mevsim), Rilke'nin *Das Buch der Bilder* (İmgeler Kitabı)'nda geçen mevsim şiirleri ya da Vivaldi'nin *Dört Mevsim* konçertosu, insan hayatının anlamlarının farklı dönemlerini doğada kendisini canlanmanın, yeşermenin, ürün vermenin ve ölümün periodik dönüşümlerinde gösteren mevsimlerle koşutluk kuran yapıtlardan sadece birkaçıdır. Mevsimler dizisinin başlangıç ucu "güz" zamanıyla başlar: İlk kitap **Güz Öyküleri**'dir. Kimine göre birçok şeyin bitişi ya da sona yaklaşmasına işaret eden güz, yazar için bir başlama zamanıdır; öykü mevsimi güz'le başlar, **Kış Öyküleri** ve **Bahar Öyküleri** güz'ün ardından gelir. Yazarın olgunluk dönemi öyküleri diye niteleyebileceğimiz her bir kitabın dilindeki kıvraklık ve yetkinlikle aktardığı anlamdaki çok katmanlılık, metinlerde akan zamanın ritmine uyum sağlayan anlatımın ritmini kurar. Her öykünün başındaki takvimler, alışılmışın dışında, iş ve tatil günlerini göstermek yerine, yazarın öne çıkartmak istediği günün işaretlenmesiyle kişiselleşir. Bireysel tarihin Eylül'ünü, Ocak'mı, Mart'ını kapsayan kitaplarda, her ay bir bölüm, her gün de bir alt bölüm olarak biçim kazanır. Mevsimler yaşanmış, kimileyin ertelenmişliklerle özleme dönüşmüş geçmişin izleri, anıları ve deneyimleriyle donanır; öykülerde ele alınan konular ve yazarın bu metinlerde kullandığı anlatı teknikleri ise farklı kültürel etkileri taşıyan yazın geleneklerinin izlerini taşır. Her ne kadar da takvim yapraklarıyla somut bir zaman birimine işaret edilmek istense de, zaman, metinlerin birçoğunda eğrilip bükülerek, geçmişle şimdiki zaman birleştirilerek yaşamın gerçekliği aranır. Dünün görüntüleri bugünün anlamlarına yansır. Geçmiş bir anlar, anılar bütününden çok, bugüne kadar anlamları uzanan deneyimler ve değerler taşıyıcıdır. Anımsama ve unutma arasındaki gelgitlerde kurulan dün-bugün ilişkisi, yaşamın anlamını keşfetmek, açıklamak ve yazınsal düzlemde anlatmak, anlatıcı için kaçınılmaz bir seçenek olarak görünür. Öykünün şimdiki zamanı kendi takviminin gösterdiği kişisel zaman, bir kimliğin oluşumundaki farklı aşamaların tarihi diye de okunabilir. Her üç kitapta da öykü zamanları genelde, başlıklarının da vaat ettiği gibi güz, kış ve bahar mevsimlerinde geçer. Ama hangi dönemin hangi coğrafyanın mevsimleridir bunlar? Böyle bakıldığında bireysel tarihin yazımı açısından ortaklık taşısa da, günce yazarı ya

da vak'a nüvis'in niyetinden farklılaşır anlatıcının. Güz, kış, bahar mevsimlerini çağrıştırarak, anlatılan bir ömrün güzü, kışı, baharı takvimde işaret edilen tek bir gün olsa bile, yaşamın tüm yıllarına denk gelen ve o ömrün tümünde takvimde yeniden görülen ve yeniden deneyimlenen günlerin toplamıdır aslında. Takvim her ne kadar da bugünü gösteriyorsa da farklı vakitlerin deneyimlerini barındırır içinde. Dünü bugünü ve yarına açılan saatleri...

Anlatıcı **Güz Öyküleri**'nde Avrupa kentlerinin birinden, Düsseldorf'tan, Amerika'ya gitmek üzere yola çıkar. Kendisinin sıkça bir "gezgin" olduğunu dile getirerek bu yolculuğunun öncesinde, Almanya'ya yaşamak için gittiğini, ardından da yolunun Amerika'ya düştüğünü ifade eder. Ancak her gidişle, geride birşeyler bırakır ve yeni bir yabancılığı da kaçınılmaz kılar. Gidilen yer yabancıdır yabancı olmasına ama, anlatıcı "her şeyin poplaştığı, küreselleştiği ve postmodernleştiği" (GÖ. s. 31) bir dünyada tanıdık durumlarla da karşılaşır. Oraya ulaştığında ilk gördüğü insan ilişkilerindeki yozlaşmanın, mesafelenmenin gündelik yaşamdaki somut örnekleridir. Bu uzak ülkede anlatıcının ilgisini çeken kendi kültürel kimliğini, insani değerlerini yitirerek dış dünyadaki hızlı gelişmeyle değişen, küreselleşen, yükselen değerlere kişilerin sorgulamaksızın uyum sağlamasıdır. New York'a ilk gidişinde havaalanında arabasına bindiği taksinin şoförünün Sivashlı olması anlatıcı için ilginç bir sürprizdir. Bir yandan dünyanın diğer ucunda bir "memleketli"yle karşılaşmış öte yandan da yine aynı kişi tarafından normalin çok üzerinde bir ücret talep edilmesiyle kandırılmıştır. Amerika'ya gelenlerin etnik kimliği, dili, dini, cinsiyeti ne olursa olsun öncelikli olarak amerikalılaştığına işaret eder anlatıcı. Buraya göç eden kişilerin, sistemin onlara sunduğu, para'nın en büyük erk haline getirildiği bir ideolojiye hemen uyum sağlayarak tutunabildiklerini eleştirir. Para piyasalarının dini inançları da kullanarak tüm insani değerleri aşır yeni bir kültür üretmeye doğru yöneldiklerini şöyle dile getirir: "Yeşil Dolar üzerinden Tanrı Amerika'yı korusun ibaresi de bu ideolojinin veciz bir ifadesiydi. Tanrı'ya sığınıp, koparabildiğini alacaksın, alabildiğini koparacaksın. (...) Amerikalı'nın dünyaya, yaşama ve insana yaklaşımı, Tanrı ile Dolar'ı kaynaştıran bir bakışı" (s. 63). Kültürel değerlerini yitirmeyi yeğleyenlere ilişkin bir başka öyküye Amerika'ya göç eden grupların toplumsal belleklerini, geldikleri ülkelerde unutmuş olmalarına ilişkin bir durumda ortaya çıkar. Kristof Kolomb'un Amerika'ya ayak bastığı günü Columbsday olarak kutladıkları şenlikte bu tablo çok daha netleşir:

Geçitte İspanyol tiplerin yanı sıra kara derililer de var. Ama Avrupa, Afrika kökenlilerin gelip de topraklarına el koydukları asıl yerlilerden bir tek insan yok. Latin Amerika'nın yüzlerini hüznün süsleyen yerlileri de yok. (...) kızıl derili denilen yerlileri de yok (GÖ. 109).

Amerika'nın yerel kültüründen öte 'oralı' diye nitelendirilebilecek yerlileri de yok olmuştur zamanla. Columbusday'de bir zamanlar Amerika'ya göçmüş, şimdi birlikte yaşayan toplulukların kendi etnik kültürlerini ve bölgesel kimliklerini yitirmeleriyle ilgili kaygılarına ilişkin bir soruyla dile getirir: "(...) yokların yok oluşunu mu kutluyorlar?" (s.110). Amerika'da çokkültürlülük yazara göre, toplumsal kültürlerini yitirerek ikamet ettikleri ülkenin kendilerine sunduğu tüketim kültürüne uyum sağlaması, grupların tikelliklerini yok eden "küreselleşme" politikalarının kişileri aynılaştırması anlamını taşır. Hızla gelişen küreselleşme çabalarının sonucunda başat kültürün tanımladığı bu yeni kimlik modeli, yerel olana ikame eder. Böylece çok renkli, çok sesli topluluklar kendi kültürel kimliklerini terkederek, kendilerine "yeşil dolar üzerinde" vaadedilen yaşamları seçmeyi yeğler. Yazar böylesi bir senaryo ile özgünlüğünü ve bölgesel kimliklerini yitirerek türdeşleşmiş insanların, ekonomik ve dini kriterlerle belirlenmiş bu kimlik modeliyle özdeşleşmelerini/özdeşleştirilmelerini eleştirir. Renkli kimliklerden geriye sadece o kimliklerin temsili olan renkli bayraklar kalmıştır.

Anlatıcının Amerika'dan Almanya'ya dönüşü **Kış Öyküleri**'nin ilk ayı olan Aralık'ın son gününe denk gelir. Farklı ülkelerde de olsa, şimdi ve burada olduğu konumdan dünün/bugünün insanları, olayları, mekânları ve anlamlarıyla bir sohbetle girişir anlatıcı. Bugünün varlığının nedenleri, dünün imgelerinde ve anlamlarında gizlidir. Bu sohbetler onun, kendisini, çevresindeki kişi ve durumları nasıl algıladığını, nasıl anlamlandırdığını bulabileceğimiz metinsel uzamlardır. Bir başka deyişle sohbetler, bugünü nasıl inşa ettiğine ilişkin yazarın yazıdaki izdüşümleridir. Kitaptaki anlatıların birçoğu kendi ülkesinden uzakta yaşayan entellektüel anlatıcının bakış açısıyla öykülenir; yabancı ülke(ler)deki deneyimlerini, kendi ülkesinden olanlar ve olmayanlarla ilişkilerini, çocukluğundan, ilköğretim çağından bugüne yansıyan yaşamışlıklarını, okuduğu, etkilendiği yazarlar, biliminsanları üzerine düşüncelerini, gündelik hayat üzerinden Batı'nın kurumlarını, insan ilişkilerini, kamusal alana yansıyan ayrımcılık, kuralcılık gibi sorunlarını nasıl değerlendirdiğini konu alır. Özyaşamöyküsel deneyimlerinin izlerini de taşır kimi metinler. Anlatıcı geriye bakarken kendi yazar kimliğini etkileyen H.Böll, H.Hesse, B.Brecht, H. Taner, Goethe gibi yazarları da anar, yapıtlarına

gönderme yapar. Sözelimi Ren Nehri, daha önce sözünü ettiğim gibi, yazarı salt Hebel ile değil aynı zamanda Goethe ile de buluşuran metinlerarası mekânsal bir bağ olur. Goethe'nin ilk Ren gezisinde kaldığı evi ziyaret eden anlatıcı, yazarın **Şiir ve Gerçek** adlı yapıtından bir alıntıyı aktarır "Ren'in sağ tarafında bulunan ve şahane bir manzarası olan av sarayı Bensberg'e bir yolculuğu çok iyi hatırlıyorum" (KÖ: s.114). Gündelik yaşamından birçok ayrıntıyı yapıtlarına yansıtarak yaşadığı anları yazının bağrında canlı tutan Goethe'nin, kendine, dönemine ve sanat anlayışına ilişkin sunduğu ipuçları onu yazının uzamsal boyutunda yeniden varedişi, dahası bunun için kendisine zaman ayırabilmesi anlatıcıyı etkileyen en önemli özelliklerinden olmuş. Goethe'nin yaşadığı tüm güzel anları "(...) hepsini gecikmeden yazıya emanet etmek için zaman bulmuş ve yaratmış" (KÖ. S.114) diyerek, kendi kitaplarında amaçladığı ortak hedefe de işaret eder.

Böll ile yaymevi sahibinin verdiği davete katıldığında tanışmıştır. Onunla tanıştığı anı ya da onun yapıtlarından biri olan **Essayistische Reden und Schriften** adlı yapıtını anımsar satır aralarında. Kimi şairlerle tanışma olanağı bulmuş kimileriyle de çok arzu etmesine karşın artık hayatta olmadıkları için tanışma şansını yitirmiştir. Hesse bunlardan biri. Ama dış gerçeklikte bir türlü gerçekleşememiş karşılaşmalar **Güz Öyküleri**'nin sayfalarında varlık kazanır. Hesse'yle tanışamamış olmanın burukluğu olsa da 'sabır' ve 'huzur'un ortak uzamında buluşur yazar:

Yaşamın alçaklıklarına karşı en iyi silahlar:
Cesaret, direnme ve sabır.
Yüreklilik güç verir.
Direnme, başına buyruk olma keyif verir.
Ve sabır huzur verir. (GÖ.s. 98; Çeviren: Yüksel Pazarkaya)

Karşılaşılan sorunların, yaşanmışlıkların ortaklığı, dünyaya bakışın benzer bir çerçeveden oluşu, belki de daha önceleri okunmuş satırlardaki imgelerin içselleştirilmesi sonucunda adı geçen yazarlarla yeniden buluşma isteği yazının sunduğu sınırsız uzamda gerçekleşir. Brecht yazarın sıkça değindiği ve etkilerini üzerinde taşıdığı önemli yazarlarıdan. Öyle ki kimileyin Brecht'in şiirinden² gelen imgeler anlatıcının kine karışır. Hayat, şiirin ta kendisi olur: "Ve

² **Kürek Çekmek**
Akşam. Önden
Kayıyor, iki lastik kaynak, içinde
İki çıplak genç adam: Yan yana kürek çekerek
Konuşuyorlar. Konuşarak kürek
Çekiyorlar yan yana (GÖ. s. 108, Çeviri: Yüksel Pazarkaya)

ben niçin hep Brecht'in Őiirini anımsıyorum, k¼rek çeken gençleri g¼r¼nce?" (s. 107). Bir başka g¼n, **Kış ¼yk¼leri**'nde bir Ocak g¼n¼ gece karanlığında arabasının tekerleği patlayan anlatıcı, tekerleği değiştirdikten sonra yine Brecht'le s¼yleřir. G¼ndelik yaşamın bunaltısı ¼lkelerinden farklı nedenlerle uzakta kalan iki ozam bir yol Şiirinde buluşturur. Zorunlu yolculuklarda, gelinen ve y¼nelinen yerlerin mek¼nsal bir aidiyeti beraberinde getirmediğini dile getiren Brecht'in Őiiri Ő¼yle alıntılanır:

TEKERLEK DEğİşTİRME

Yol yamacında oturuyurum.
S¼r¼c¼ tekerleği değiştiriyor.
Geldiğim yerden hoşlanmıyorum.
Gideceğim yerden hoşlanmıyorum.
Niçin seyrediyorum tekerlek değiştirmeyi
Sabırsızlıkla? (K¼. S.137)

Yollar yeni ¼lkelere açılmayı, yeni insanlar, k¼lt¼rlerle tanışmayı, yeniden yaşanabilecek hayatları vadetse de, hep içinde yabancılıkları barındırır. Pazarkaya'nın ¼lemesinde farklı imgelerde farklı anlamlarla bezenerek ¼yk¼lerin birçoğunda karşımıza çıkan izleklerden olur yabancılık, yabancılaşmak, yabancı kalmak. Tıpkı tek bir elmastaki ayrı ayrı fasetler gibi işlenir yabancılığın anlamı. ¼nk¼ bir tek anlamı varmış gibi g¼r¼nen yabancılık, her insanda bıraktığı iz kadar, yaşamın farklı dilimlerinden algılanışıyla değişken anlamlar taşır. **G¼z ¼yk¼leri**'nin daha ilk ¼yk¼s¼nde anlatıcı "içine yeniden doğduğu"(G¼. s. 8) bir ¼lkeledeki yabancılık durumuyla tanıştırır okurunu. Yabancılık kişinin kendi seçimi uzantısında ortaya çıkan ve g¼, s¼rg¼nl¼k, yabancı dil, ikinci benlik, bir ¼lkelede yeniden doğmak gibi farklı izleklerle eklenilerek anlam kazanır. Anlatıcı genç yaşta Almanya'ya savrulduğundan s¼z eder:

Őubatıta tam otuz iki yıl olacak. Ren kıyısındaki kasabaya vardığım, sokaklarına ilk çıktığım g¼n burnuma vuran o yoğun koku, deniz kıyısındaki kentimden bilmediğim o karlı buzlu ayaz, savrulmuşluğumu da y¼z¼me vuruyordu. Savrulmuştum gerçekten. (K¼. s. 21)

Dilini, k¼lt¼r¼n¼ bilmediği yepyeni bir yaşamın onu beklediği yerdir burası. Kendi ¼lkesinde başlayan bireysel kimliğin oluşum s¼reci, bu yeni ortamda yeniden Őekillenerek, yeni sorgulamalar, yeni arayışlar ve hayatlarla evrilir. Yabancı ¼lke, yeni dili ile ikinci kez doğduğu mek¼n olur: "(...) bir dile ikinci bir doğumun birinci doğumla gelen belli bir yaştan sonra, doğal bir doğum

olmadığını kavramak ve kabullenmek zorunda kalacaktım” (s. 8) der anlatıcı günlerin birinde. Yaşadığı güne değin kodlanan her şey yeniden yazılacak, dilde ve yaşamda bir kez daha emekleyerek yürümeyi öğrenecektir. Bu sürecin uzamasını engelleyen kendi anadilini de bilen ve ona yabancı dili öğreten öğretmeninin etkilerinden de söz eder: “Burnuma çalan kokunun dilini öğreten öğretmenim, benim deniz kokulu kentimin, bozkırlı yaylalı ülkemin dilini de en güzel, en ahenkli şiveyle telaffuz ediyordu. Aşinalık da asıl bu yüzdendi ve bu aşinalık bana öbür yabancı dili de bir anda sevdirdi” (KÖ. S.21). Geldiği bu yeni ülkede ona yol gösterenler artık aile bireyleri değildir. Hayatına giren yeni insanlar, yabancı dil öğretmeni ya da ilişkide bulunduğu çevredeki kültürün taşıyıcıları, onun soyağacını yeniden çizmesine ve oradaki portreleri dilediğince biçimlendirerek yerleştirmesine vesile olurlar. Bu yeni soyağacını salt imgelem alanında inşa etmekle yetinmez anlatıcı, imgelerin söze dökülebileceği yeni bir dilin de ardından gider ve onu en az anadili kadar kullanabilmenin yollarını araştırır. Bu süreçte yaşadığı yeni toplumda kullandığı, sonradan kazanılan dili “babadil” diye adlandırır: “Belki de bir tek anneden öğrenilmeyen dil, anadil olmuyordu. Birçok babadan öğrenilen dil, bir yerde belki babadil diye nitelenebilirdi” (s. 8). Anadilinden kalan imgelerin yanı sıra “babadil” ve onunla kurgulanan yeni imgelerin dile gelmesi, yazar için bir kimliğin tanımlanmasında gerekli olan koşulların başındadır yabancı ülkede. Dil, bu yeni toplumda tutunabilmenin, anlaşılabilmenin, onu anlayabilmenin, yazabilmenin dahası varolabilmenin önkoşuludur. Çünkü ne de olsa “Bir yazarım kimliği diliydi. Dilinin sese, söze döktiğüydü. Bir de o dili konuşan ulusun, o an içinde bulunduğu siyasal konumuydu” (KÖ. 100).

Yabancı olma durumu anlatıcı için aslında Almanya’da ilk kez tanıştığı bir olgu değildir. Henüz çocuk yaşta, doğduğu ülkede, Türkiye’de, birlikte yaşadığı kişilerin yabancılıklarına, yabancılaştırıldıklarına tanık olur. Göç, bu yabancılığın birincil nedeni ve genelde azınlıklara karşı girilen ayrımcı politikaların sonuçlarındandır. Kimi zaman “geçim yolu” kimi zaman da “sürgün yolu”dur (GÖ. s. 20) göç. Ama hangi nedenle olursa olsun insanı doğduğu topraktan, sevdiklerinden eder. Güz öykülerinin birinde ilkgençlik çağının anılarında yer etmiş, bir dönemler ben anlatıcının babasıyla ilişkisi olduğu söylenen Yahudi Madam’ın böylesi bir göçü yaşayanların arasında yer aldığını öğreniriz. Takvimin 4 Eylül’ü gösterdiği bir güne denk gelir bu göç. Yaşadıkları mahalle birden bire boşalmış, terzilik yapan Yahudi Madam çocuklarını alıp İsrail’e gitmiştir. 6-7 Eylül olaylarından birkaç gün önce yaşanan bu göç, rastlantısal bir tercih değildir elbette. Bir başka göç öyküsüyse,

bir başka eylül gününe not düşülen satır aralarında gizlidir. 1923–1924 yıllarında gerçekleşen nüfus mübadelesiyle farklı coğrafyalara dağılan insanlardan söz edilir: “Sanki mübadele yeni olmuş, Selânik’teki evi toplamışlar, uzun ve zor yola gidecek hafif eşyalarla İstanbul üzerinden Eskişehir fasılasıyla Ankara’ya yeni gelmişler” (GÖ. s. 52). Geriye eski resimdeki görüntüler kalmış, ister istemez göçmek zorunda bırakılan ailelerden biriyle Kerim Dede’nin öyküsü. Doğu büyüdüğü yerleri geride bırakan, gittiği topraklarda yeni hayatlar kuran, torunlarını farklı ortaklıklar paylaştıkları bir iklimde yetiştiren ve geride bıraktıkları çocukluğun, ilkençliğin mekânlarının, insanların özlemlerini hep içinde yaşatan tüm diğer göçmenlerden sadece birinin öyküsüdür bu. Anılarda varlığını sürdüren bu her iki öyküye de göçtükleri yerler açısından baktığımızda gerek Yahudi Madam gerekse Kerim Dede özelinde olduğu kadar her üç kitapta da öykü satırlarının arasında, gurbetin ve sılanın aslında neresi olduğu sorusu peşimizi bırakmaz.

Yabancılık kavramı bu örneklerde de gönüldüğü gibi, kitaplarda yazar açısından salt kişisel bir deneyim düzleminde algılanıp öznel tek boyuta indirgenmez. Yabancıliğin birçok yüzü, yönü vardır. Kavram her kitapta, her metinde biraz daha farklı bir anlam, anlamlar kazanır. Almanya’da ya da Amerika’da yaşadığı içinde bulunduğu “öteki” ile ilk karşılaşmanın verdiği yadırgamanın da yabancı olmanın bir parçası olduğunu betimlerken, kavram bir başka boyutuyla sözgelimi Afrika’daki vatanlarından kopartılarak Amerika’ya getirelen zencilerin köleleştirilmesi sorununa değin uzanır. Batı medeniyetinin yüzlerce yıl süren ırkçı politikalarının, zencilerde umarsız bir ölüm arzusunu yeşerttiği ve özgürlüğün ancak ölüm anıyla yakalanabileceği anlatılır okura. Fiziksel bedenleri köleleştirilirken ruhları özgür kalan zenciler, ölümden bile olsa vatanlarına geri döner: “Dolunaya yükselir, oradan Afrika’yı görür, kutsal ve özgür ata ruhlarının yurdu Afrika’yı ve ay ışığından aşağıya Afrika’ya doğru kayar, ata yurdunda özür ruhlara katılır” (KÖ. S.41).

Yabancı olma durumu metinlerinde yabancı ülkede yaşamayı seçmiş bir yazarın gündelik yaşamının metindeki salt bireysel izdüşümleri de değildir; ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik, antropolojik düzlemlerde ele alınması gereken, kişiselliğin boyutlarını aşaltı uzun yıllar geçmiş, sınırları aşan ülkeleri, ülkeler arasındaki ilişkileri ilgilendiren bir sorundur. Pazarkaya, ağırlıklı olarak **Güz Öyküleri** ve **Kış Öyküleri**’nde Almanya/Amerika gibi birçok göçmenin yaşadığı ülkelerdeki entellektüellerin yabancı ülkedeki yaşam deneyimlerini aktarır; **Bahar Öyküleri**’nde ise kimi günlerde Almanya’da yaşayan işçi

ailelerinin işsizlik, kültürel çatışmalar, çokeşlilik, uyuşturucu ticaretine karışmak, dil bilmemenin beraberinde getirdiği boğuntular gibi sorunlar yazarın metinlerinde konu alınır. Yazar, ikamet etmeyi seçtiği ülke(ler)ye, belirli bir mesafeden bakarak, sistem içinde ortaya çıkan türdeşleştirme, ayrımcılık sorunlarını ve antidemokratik, önyargılı ve totaliter yaklaşımları eleştirir. **Güz Öyküleri**'nin daha ilk öyküsünde tarihten bir örnekle her türlü türdeşleştirme ve arılaştırma eğilimini yermekle başlar. Dünya tarihinde en korkunç soykırımlardan birini gerçekleştiren Hitler'in ve onu öylece izlemiş, karşı çıkmamış Avrupa ülkelerinin toplumsal belleğe sabitlediği nasyonsosyalizmin sonuçlarından söz eder. Farklı etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerin bir arada yaşamasına tahammülü edemeyen ve azınlık gruplarının çeşitli yöntemlerle yok edilmesine yönelik böylesi dünya görüşlerinin aslında hâlâ küreselleşme politikalarının içinde de barındığına işaret eder:

(...) öfkeleniyorum, o onbaşı bozuntusu, ressam bozuntusu Nazi başına, onu anlağı izanı bağlanmış gibi yıllar yılı seyreden dünyaya. Hele bütün deneyimlerden, açılardan, felaketlerden sonra, özellikle küresel egemenliği ele geçirmek için, kendilerini yeterince güçlü bulanların, orada burada savaş çıkartmaları, baskı ve sömürü düzeni kurmaları öfkemi kabattıkça kabartıyor (GÖ. s. 10).

Ancak hayıflanmanın tek başına hiçbir çözüm getiremeyeceği görüşünde olan Pazarkaya, kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak bu tür sorunların aşılabilmesi için: "Öfke bir şeye yetmiyor, bilgi, bilinç, eylem ve dayanışma gerekiyor" (GÖ. s.11) diye bir çözüm önerisi de sunar. Savaş bir tek Hitler'in soykırımı ve Avrupa'daki yayılma politikasının eleştirisinde dile gelmekle kalmaz. Her kitapta, gündelik yaşamın bir ayrıntısının arasında ya da kendi başına bir öykü olarak çıkar karşımıza savaş eleştirisi. Anlatıcı henüz kendi ülkesindeyken sahnelenen Borchert'in **Kapıların Dışında** adlı tiyatro oyununu izleyen, sahneleyenler için "Kimse savaş istemiyordu" (KÖ.S. 23) der. Gelgelelim savaş karşıtlarına rağmen sürdürülen savaşlar nedeniyle "Yıllardan beri oğulları Vietnam'a gönderilen anneler, bir başlarına" kalmalarını, dahası anlamını kavrayamadıkları bu savaşlarda ölen çocuklarının ardından "Niçin Vietnam, ne işi var orada, niçin durup dururken benim oğlum, sorusu"nu (KÖ. S.28) bile soramadan yaşamlarını kendi umarsızlıklarında, içlerine kapanarak sürdürmek zorunda bırakılmalarını eleştirir. Savaş, birçok insanın tüm muhalefetine karşın, kendine yandaşlar da bulur: "Amerikan F-14 jetleri, Libya açıklarında uluslararası hava sahasında, Mig tipi iki avcı uçağını düşürmüştü" (KÖ.s.89) ya da "Biz elimizdeki kimyasal silah stoklarını imha için karar aldık" (KÖ. S. 103) gibi haberleri gündelik yaşamın içinde sıradan bir olaymış gibi

yanıtan yazar, bunun sonucunda da kişinin kendisine, çevresine yabancılaşmasına işaret eder. Bu öylesine bir yabancılaşmadır ki, savaşa katılan askerlerin bile ne için, kim için savaşmakta, ne için ölmekte olduğunu artık ayırmsıyamayacak konuma gelebildiklerini öyküler anlatıcı: “Asker, niçin geldiğini bilmediği ülkeden çekiliyor. Birlikte geldiği bir çok arkadaşınunsa tabutları çekiliyor” (KÖ.s.161). Savaşlar geride çocuksuz anneler, eşini yitiren kadınlar ve babasız çocuklar bırakır: “Babamın savaşta öldüğü haberi gelince, aynı gün çıkınımı sokakta, kapının önünde buldum. Kış kıyametti. Gidecek yerim yoktu. (...) Bu ev, bir gecede üvey ev oldu.” (BÖ.s.11). Yine de bu kaos içinde umutlar üretmekten geri durmaz anlatıcı: “Bir gün bitecek bütün kin ve düşmanlıklar, savaşlar, kıyalar, eziyetler, işkenceler...” (KÖ, s.108) diyerek.

Geçmişte deneyimlenmiş olumlu ve olumsuz birçok olay, durum, iyi-kötü anı bugünün kurgulanışında önemli bir kaynaktır. Kişilerle yaşanan ilişkilerin ve deneyimlenen olayların sonuçlarıyla bellekteki izler, yazınsal düzlemde imgelere dönüşmüştür. Ben varım diyebilmenin koşulu, bireysel ve toplumsal belleğin süzgecinden geçer. Bellekteki izler, görüntüler dile gelir, yazınsal düzlemde bir hayatı yeniden inşa etmeye girişerek bireysel tarihin kitapları mevsim öyküleriyle oluşur. Deneysel öykülerin yer aldığı kitaplardaki kimi imgeler, motifler ve semboller, diğer mevsimlerin adlarıyla anılan sonraki kitaplarda farklı anlamlarla derinlik kazanacak ve yeni konulara uç verecektir. Kitaplarda örgülenen motifler bitmiş, tamamlanmış bir bütün olmaktan çok, yeni imgelerin üretilmesine kaynaklık eden birer başlangıç ucu olarak görülebilir. Genelde dünde hem kendi ‘ben’iyle hem de ‘öteki’lerle birlikte yaşanmış birlikteliklere ilişkin yorumlarla bugünkü bireysel varlığın nedenleri açıklanır. Yazarın diğer öykülerinin, şiirlerinin izinde gittiğimizde, satır aralarında ‘ben’ diyebilmenin koşulunun bireyin bir tek kendisiyle olan hesaplaşmalarının uzantısında yatmadığını, kamusal alandaki ilişkileriyle ve dönemin toplumsal koşullarıyla da doğrudan bağlantılı olduğuna işaret ettiğini anımsayabiliriz. Anlatıcı bakış açısını kendisine yöneltmez yalnızca, hayata geniş bir yelpazeden bakarak onun varlığını belirleyen, etkileyen ve belleğinde iz bırakan imgeleri aktarır. Stuart Hall bir yazısında kimliğin oluşum sürecinde öteki’nin olumsuzluklarının, farklılıklarının ‘ben’i zenginleştirdiğinden, kendisini temellendirmek için gerekli bir etmen olduğundan söz eder: “Kendini inşa edebilmesi için, kimliğin ötekinin iğne deliğinden geçmesi gerekir. Kimlik oldukça aykırı bir karşıtlıklar kümesi üretir” (Hall: 1998: 41). Bu bağlamda yazarın her üç kitapta da kendi kimliğinin inşası sürecinde salt ulusal kimliğine ya da salt Avrupa merkezli bir kimliğe bel bağlamadığını görürüz. Batı merkezli

bir kültürel ortamda farklı kültürel kimliklerin eriyerek yok olduğunu, göç ve entegrasyon politikalarının vatandaş-yurttaş ayrımını körüklediğini, buna karşın bireysel ve toplumsal kimliklerin tüm bu koşulların içinden, yeniden tanımlanması gerektiğini satırların arasında buluruz. Yazı ve şiir böylesi kimliklerin kurgulanması, yeniden inşa edilmesi, tanımlanması ve dile gelmesi için en uygun mecradır. Kimliğin toplumsal, geleneksel ya da bireysel özdeşleşmelerle gerçekleşemeyeceğini “dolaysız bir yaratıcılık”ın kimliği özgürleştirici, dahası özgünleştirici özelliğinden söz eden Alain Touraine de benzer bir biçimde sanata işaret eder ve kimliğin kurgusunu şöyle ifade eder: “Bir dünya düzeniyle, toplumsal bir öbekte, ekinsel bir gelenekle ya da bireysellikte özdeşleşerek oluşmaz kimlik. Tersine, özdeşleş(tir)imlerin dışlanmasıyla, kendi kendine dönüşle oluşur” (Touraine: 2000, 144). Pazarkaya'nın kitaplarında bu “kendi kendine” dönüş süreçlerini genelde yol metaforunda buluruz. Hep yollarda olmayı arzulayan, hep birşeyleri yeniden keşfetmeyi hedefleyen, gezdikçe, “öteki”ni tanıdıkça kendine bir adım daha yaklaşan bir anlatıcı: “Çadırım zihnimde, benimki oldum olası, tarih boyu sanal çadır.(...) ben bir göçebe” (KÖ. s.73) der yıllar önce yurdundan çıkarak başladığı yolculuk, onun yaşam alanını belirler. Yollar zaman zaman zorluklarla, engellerle kişinin çıkmazlara sürüklenmesine, geleceğini, önünü görmemesine neden olsa da, gezginlik, tüm yorgunluklara, yoksunluklara karşın deneyimlenenin yazıya dönüştürülmesi sürecinde yazarmı besleyen önemli etkenlerdendir. **Kış Öyküleri**'ndeki bir şiirinde de kendini sisli, puslu yolların ortasında bulan ozan, kendisini sonu gelmez yolculukların simgesi Odise'ye benzeterek, dış dünyada yaşanabilecek tüm olumsuzluklarla birlikte ve onlara karşın, bir yaşam biçimi olarak seçtiği gezginliğin iç dünyasını nasıl “rengarenk” zenginleştirdiğinden söz eder:

Yol donmuştu, sisten ıpslak
Nereye götürüyordu?
Sise, sisin içine, sisin merkezine.
İçimdeki yol?
Uzuyordu, rengârenk...
Uzuyordu uzaya uzaya...
İçim...
Sessiz...
...homurtuyla.
Duymuyordum içimi.
Odise içimde. (KÖ. s.83)

Yukarıda değindiğim yazarın kendi ülkesinde oynanan Borchert'in **Kapıların Dışında** adlı oyunu anışı ve bunun da Odise'nin öyküsüne dayanıyor oluşu da yine gezgin olma izleğiyle eklenir. Yazar önceleri gurbet ve sıla arasındaki bağı kuran yol metaforunu, özyaşamöyküsel özellikler taşıyan bu metinlerinde "Yol benim mekânımdır. Derler ya, yol menzildir. Bundan öte yol benim yaşamım" (KÖ. S.74) diye betimler.

Zaman anlatılarda somut takvim yapılarında gün ve ay diye belirlenmiş olsa da, bir yaşama sığabilmiş onlarca güz, kış ve bahar gününden anımsanan, yazmaya değer bulunan, farklı zaman dilimlerinden o güne yansıyan, yazarın yaşamında iz bırakmış öyküler arasından seçildiğinden, daha önce de değindiğim, dünü ve bugünü harmanlayan ve yazınsal düzlemde varlık kazanan bir zaman anlayışı metinlere hakimdir. Çünkü anlatıcı bireysel kimliğinin varlık nedenini birkaç güne sabitlemek istemez. Ne de olsa bireysel kimlik sabit bir olgu değil, gurbetle sıla arasında ve onlarla birlikte anlam kazanan sınırları bitmek tükenmek bilmez bir araştırma alanıdır. Bu alan yazınsal düzlemde kurgulanan öykülerle yeniden inşa edilerek tanımlanır. Kimliğin yeniden inşa edildiği ve anlamlandırıldığı yazınsal düzlemde öne çıkan, kimliğin uzamını oluşturan gurbet ve sıla da Pazarkaya'nın metninde bir kez daha farklı bir anlama bürünür. Herkesin gurbeti ve sılası bir başka değil midir zaten? Doğduğu, ikamet etmeyi seçtiği ya da ara sıra uğradığı mekânlar, oralarda bulunan insanlarla bütünleşir. Bunun uzantısında da yazar için bir yerin gurbet ya da sıla olduğunu belirleyen şey tek başına mekânsallığı, yabancı olan dili ve yabancı olan kültürü değil, birlikte yaşanan insanlarla da önem kazanır, kendi deyişiiyle:

Demek,sevmek de dünyaya gelmekten başka bir şey değil. Ben, sevdiğim insanlardan başka sıla bilmedim. Ne demişti şiiirdeki o kişim?
Gurbet, sadece ve sadece insanın incindiği yerdir.
Oysa silam, İnci'lendiğim yer (KÖ. s. 41).

Pazarkaya'nın **Ben Aranıyor** adlı yapıtı üzerine yaptığı incelemesinde Ülker Gökberk, romanın gerek kurgusu gerekse ele aldığı konu açısından değerlendirirken anlatının "(...) bütünüyle bir sınır durumu bilinci üzerine kurulu" (Gökberk, 2001, 134) olduğundan söz eder. Yazarın Ben Aranıyor romanını kaleme aldığı dönemde böylesi bir sınır durum (eşik de diyebiliriz) bilinciyle öykülerken anlatısını, bugüne değin geçen sürede, uzam algısının ve bunun yapıtlardaki izdüşümünün, buna bağlı olarak da "sınır"larının da yeni anlamlar kazandığını, sıla-gurbet, anadil-yabancı dil, ora-bura arasındaki sınırların/eşiklerin yazarın kaleme aldığı birçok metnin ortak izleğini

oluşturduğunu söylemek olası. Gurbetle sıla arasında örülen sınırlar, odisevari yolculukların etkisinde aşılmış, aşınmış ve Said'in şu sözlerini çağırır: "Sürgünler" der "sınırları aşar, düşünce ve deneyimlerinin önündeki engelleri yıkar" (Said: 2000: 41). Mevsim öykülerine gelindiğinde artık keskin sınırlar kalkmıştır ve uzamsal gerçeklik dilsel bir gerçekliğe dönüşmüştür. "(...) sınırsızdır benim yurdum. Bu yüzden, sılamı da hep kendi sırtımda taşırım. Sırtımda dediysem, belleğimde, bilincimde, dilimde taşırım." (KÖ. S.73) Mekânda sınırlar birbiri içinde eriyerek gurbet-sıla, bura-ora, dün-bugün, öteki-ben ikili karşıtlıkları keskinliklerini yitirerek aynı düzlemde bir diyaloga girmiştir. Böylelikle tekli bir kimlik yerine farklı özellikleri içinde barındıran çoklu, heterojen, karşıtlıklar yerine yanyanalıkları yeğleyen bir anlatıcı öyküler metinleri. Tarihsel ve kültürel bir bağlam içinde, daha çok Benjamin'in sözünü ettiği yoksunlukların bedeli çoktan ödenmiş, "benim" diyebildiği kendine ait takvimin şimdisinde, yazar bireysel ve toplumsal bellekten alıntılıdığı çoklu bir bakış sunar yazıda ve dilde. Bu da sınırların kaldırılması yada sınırlarda varlık kazanmakla, değil her iki bölgenin de aydınlatılarak gün yüzüne çıkartılması sonucunda 'sınıraşım'yla gerçekleştirilmiş bir durumdur.

Kaynakça

- Aufzeichnungen des literarischen Abends mit Dr. Yüksel Pazarkaya im Deutschen Generalkonsulat, İstanbul, 19.04.2005.
- Assmann, Jan (2001), *Kültürel Bellek*, Çeviren: Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları.
- Benjamin, Walter (1982) *Estetize Edilmiş Yaşam*, Yay.haz. Ünsal Oskay, Dost Yayınları.
- Gökberk, Ülker (2001), *Sürgünde Yazın, Yazında Sürgün*, Yüksel Pazarkaya'nın "Ben Aramıyor"una Bir Yaklaşım, *Gurbeti Vatan Edenler* (Yay.haz) M.Karakuş, N.Kumyazıcı, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hall, Stuart (1998) *Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik*, Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi (içinde), Anthony D.King (Der.), Çeviren: Ümit H. Yolsal, Gülcan Seçkin, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, Leonie (1985) *Die deutsche Kurzgeschichte*, J.B Metzler Verlag, Stuttgart
- Pazarkaya, Yüksel () *Ben Aramıyor*, Cem Yayınevi.
- Pazarkaya, Yüksel (2007) *Güz Öyküleri*, Cem Yayınevi.
- Pazarkaya, Yüksel (2008) *Kış Öyküleri*, Cem Yayınevi.
- Pazarkaya, Yüksel (2009) *Bahar Öyküleri*, Cem Yayınevi.
- Said, Edward (2000), *Kış Ruhü*, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları
- Touraine, Alain (2000) *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?* Çeviren: Olcay Kunal, Yapı ve Kredi Yayınları.

